

обмеженими можливостями здоров'я, зокрема, дітям з особливими освітніми потребами.

Вочевидь, розроблення та затвердження законодавчого та нормативно-правового забезпечення освіти осіб з особливими потребами окреслює можливість здобуття якісної освіти та визначає майбутні перспективи.

Література:

1. Декларація прав людини Генеральної Асамблеї ООН.
2. Декларація про права інвалідів.
3. Закон України «Про освіту».
4. Конвенція про права інвалідів.
5. Концепція розвитку інклюзивного навчання в Україні № 912 від 01.10.2010 р.
6. Постанова КМ України про «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».
7. Розпорядження КМ України «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року».
8. Саламанська декларація.

УДК:376-056:37.015.347

Рецензент
Прокопенко О.А.,

кандидат психологічних наук,
науковий співробітник лабораторії сурдопедагогіки

ЗАЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ ДО ПРОЦЕСУ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Софій Н.З.

У статті розглянуто особливості процесу оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного навчання. Автором визначено стан розробленості проблеми та підходи до її дослідження. Розкрито значення участі батьків та охарактеризовано основні шляхи їх участі у процесі оцінювання навчальних досягнень своїх дітей.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, індивідуальна навчальна програма.

Привлечение родителей к процессу оценки учебных достижений учащихся с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного обучения

В статье рассмотрены особенности процесса оценивания учебных достижений детей с особыми образовательными потребностями младшего школьного возраста в условиях инклюзивного образования. Автором определено состояние решения проблемы и подходы к ее исследованию. Раскрыто значение участия родителей и дана характеристика основных путей их участия в процессе оценивания учебных достижений своих детей.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, инклюзивное обучение, индивидуальная учебная программа.

Involvement of parents in the evaluation process of students' achievements with special educational needs in inclusive education

The article considers the process of assessment of the learning achievements of children with special educational needs of the primary school age within inclusive educational environment. The author identifies the current stage of the solving of the problem and the approaches to its research. It is described the role of parents' involvement and the main ways of their involvement in the process of assessment of learning achievements of their children.

Key words: children with special educational needs, inclusive education, individual educational program.

Шлях європейської інтеграції, обраний Україною, зумовлює нові вимоги до системи освіти, зокрема, забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами. На сьогодні право таких дітей на освіту забезпечується мережею спеціальних загальноосвітніх закладів зі спеціально організованими умовами навчання та реабілітаційною допомогою.

Водночас, все більшого розповсюдження набуває інклюзивна форма навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку та надавало б їй можливість навчатися в умовах загальноосвітньої школи за місцем проживання. Така форма навчання дітей з особливими потребами передбачає не лише фізичну доступність, а й забезпечення максимальної участі дітей у навчально-виховному процесі нарівні із своїми однолітками.

Одним із важливих компонентів навчально-виховного процесу є процес оцінювання навчальних досягнень учнів, який є «одним із провідних засобів мотивації і стимулювання їх учбово-пізнавальної діяльності» [4]. В той час, як питання організації навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання знайшли своє відображення у працях українських вчених (Е. Данілавичюте, В. Засенка, А. Колупаєвої, С. Литовченко, Т. Сак, О. Таранченко), питання оцінювання, як невід'ємної складової цього процесу, залишається недостатньо вивченим у сучасній педагогіці. Від так,

дослідження процесу оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання та залучення до цього процесу батьків буде корисним теоретичним та практичним доробком для учасників навчально-виховного процесу: батьків, соціальних працівників, асистентів педагогів, інших фахівців та батьків дітей з особливими освітніми потребами.

Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08.2013 р. №1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» та передбачає виявлення рівня навчальних досягнень учнів. Визначення рівня навчальних досягнень учнів відбувається в процесі контролю, структурними компонентами якого є перевірка та оцінювання результатів навчальної діяльності. Відповідно до інструктивно-методичних матеріалів, які розроблені до вищезгаданого наказу, оцінювання учня має ґрунтуватися на «позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учнів, а не ступеня їх невдач» [4].

Відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 15.08.2011р. №872 «Про впровадження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягу матеріалу, що визначається індивідуальною навчальною програмою [5]. Створення такої програми передбачає активну участь не лише педагогів та інших фахівців, а також батьків дітей з особливими освітніми потребами.

Активна участь батьків дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховному процесі, у тому числі у процесі оцінювання, є однією з важливих передумов успішного інклюзивного навчання. Про доцільність та необхідність залучення батьків у навчально-виховний процес своїх дітей

наголошували у своїх працях зарубіжні дослідники У. Бронфенбреннер, Г. Гарднер, М. Ноулз та ін.

Американський психолог У. Бронфенбреннер вважає, що для розуміння розвитку дитини необхідно враховувати стосунки, які виникають у різних «аспектах» її побуту. Такі «аспекти» У. Бронфенбреннер визначав як концентричні кола, які концентруються навколо дитини. Першим, найближчим і дотичним колом до дитини є сім'я, яка має найбільший вплив на розвиток і формування особистості дитини. Науковець вважає, що співпраця сім'ї і школи є важливою передумовою успішного навчання та розвитку дитини [6]. Особливого значення така співпраця набуває в контексті навчання дітей з особливими потребами. Оскільки, як зазначають вітчизняні вчені Л. Коваль, С. Литовченко, Т. Сак, виховуючи дитину з особливими освітніми потребами, школа та батьки мають перебувати у постійній системній взаємодії, що виступає успішною запорукою розвитку особистості дитини [3].

Про важливу роль батьків у навчально-виховному процесі констатовано у низці законодавчих актів України: закон України «Про освіту» №1060-ХІІ від 23.05.1991 р., закон України «Про загальну середню освіту» №651-ХVІ від 13.05.1999 р., в яких врегульовано права та обов'язки батьків. Так, відповідно до зазначених законів України, «... батьки є учасниками навчально-виховного процесу і мають право обирати навчальний заклад для своїх дітей і захищати їх законні інтереси». До основних обов'язків батьків належать: забезпечення умов для здобуття дитиною повної загальної середньої освіти за будь-якою формою навчання, постійна увага щодо фізичного здоров'я та психічного стану дітей, створення умов для розвитку їх природних здібностей та ін. [1], [2]. Участь батьків у процесі оцінювання розглядається законодавчими актами як добровільний вибір, який може здійснюватися на різних рівнях:

- отримання інформації батьками щодо прогресу у навчанні та розвитку своєї дитини;

- надання інформації педагогам щодо прогресу у навчанні та розвитку своєї дитини;
- участь батьків у роботі команди з питань розроблення індивідуальної навчальної програми;
- обстоювання прав своєї дитини шляхом окреслення бачення майбутнього дитини.

Отримання інформації від педагогів щодо прогресу у навчанні та розвитку своєї дитини.

Усі батьки мають право отримувати інформацію щодо навчально-виховного процесу, починаючи з інформації про місію навчального закладу та його цінності, додаткові можливості та послуги, що надаються навчальним закладом, графік роботи навчального закладу, розклад уроків тощо. Окрім вищезазначених загальних відомостей педагоги повинні регулярно надавати батькам інформацію щодо прогресу розвитку та навчальних досягнень їх дітей, яка міститься в індивідуальній навчальній програмі. Така інформація показує актуальний рівень розвитку дитини, навчальні цілі та завдання, визначені спільно з батьками та іншими фахівцями, а також прогрес щодо їх досягнення. Під час зустрічей з батьками педагоги можуть не лише надати відповідну інформацію, а й почути думку батьків щодо результатів оцінювання та отримати іншу необхідну інформацію, для пошуку відповідного та ефективного для кожної окремої дитини підходу до навчання, здійснення необхідної підтримки чи психолого-педагогічного супроводу тощо. Батьки також мають право отримувати від педагогів інформацію, яка сприятиме навчанню дитини, якщо вона з тих чи інших причин не може відвідувати навчальний заклад.

Надання інформації може відбуватися різними шляхами: під час індивідуальних зустрічей з батьками, телефонних розмов, у письмовому вигляді та ін. Двохсторонній зв'язок «навчальний заклад – батьки» та / або «батьки – навчальний заклад» дає можливість, по-перше, педагогам координувати навчальний процес у відповідності до потреб кожної дитини,

по-друге, батькам, отримувати додаткову інформацію щодо видів діяльності, які вони можуть проводити із своєю дитиною вдома. Такий двохсторонній зв'язок забезпечує його учасників: дитину, батьків, педагогів, додатковими навчальними можливостями, що якісно впливає на розвиток і формування особистості дитини.

Надання інформації педагогам щодо прогресу у навчанні та розвитку своєї дитини.

Важливу роль відіграє інформація батьків дитини, яку вони можуть повідомити педагогам та іншим фахівцям навчального закладу. Від батьків педагоги можуть дізнатися про темперамент дитини, про особливі потреби, що, в свою чергу, допоможе передбачити реакцію дитини під час проведення оцінювання. Наприклад, якщо у дитини погано розвинуті навички дрібної моторики, вона може відчувати труднощі при виконанні завдання у письмовій формі, але може продемонструвати відмінні результати під час усної відповіді. Так, за умов виконання письмового завдання, дитина відчуватиме тривогу, сором, страх, як наслідок продемонструє більш низький результат, рівень знань тощо. Виконуючи аналогічне завдання але в усній формі, дитина не перебуватиме під дією стресових факторів, не відволікатиметься на емоційні переживання, як наслідок більш успішно зможе вирішити поставлене перед нею завдання.

Важливою є також інформація від батьків щодо застосування різних форм вербального оцінювання та заохочення дитини в сім'ї. Сьогодні, оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється вербально: у 1 класі з усіх предметів інваріантної складової, а у 2-4 класах – лише з окремих предметів [4]. Якщо дитина звикла отримувати зовнішні стимули за виконання певних завдань вдома, вона, може відчувати себе не достатньо комфортно, не отримуючи їх у класі. Від так, важливо, щоб заохочення та оцінка, які використовуються батьками і педагогами, були узгодженими.

У проведенні оцінювання для педагогів може бути також корисною інформація щодо емоційної ситуації в сім'ї. Оскільки позитивно чи негативно

емоційно насичені події впливають на психологічний стан дитини, як наслідок – на стан виконання завдань, навчання в цілому.

Участь у роботі команди з питань розроблення індивідуального навчального плану та програми.

Командний підхід до процесу оцінювання прогресу розвитку та навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами, при якому батьки є активними і рівноправними партнерами, є однією з особливостей та запорук успіху успішного інклюзивного навчання. Одним із результатів роботи команди є створення індивідуальної навчальної програми, яка розробляється з метою визначення навчальних цілей та завдань для дитини на основі її актуального рівня розвитку та відповідно до типової навчальної програми, а також для визначення та забезпечення додаткових потреб дитини, необхідних для успішного розвитку та навчання.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про впровадження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» № 872 від 15.08.2011 р., батьки беруть участь у розробленні індивідуальної навчальної програми та підписом засвідчують свою згоду на її виконання. Індивідуальна навчальна програма – це письмовий документ, який за своєю суттю є контрактом між педагогічним колективом та батьками дитини з особливими освітніми потребами, що закріплює вимоги щодо організації навчально-виховного процесу, зокрема визначає характер освітніх послуг і форм підтримки. Індивідуальна навчальна програма виконує цілу низку функцій: навчально-методичну, комунікативну, управлінську, функції підзвітності та моніторингу, контролю дотримання нормативних вимог та оцінки.

Виконуючи комунікативну функцію, індивідуальна навчальна програма інформує батьків про навчальні послуги та види підтримки, що надаються дитині. Окрім того, батьки дітей з особливими освітніми потребами отримують інформацію про методи викладання, зміст навчальної програми та

можливі зміни, терміни її виконання, шляхи забезпечення додаткових потреб учням тощо.

Обстоювання прав дитини шляхом окреслення бачення її майбутнього.

Співпраця батьків та педагогів у контексті процесу навчання, виховання особливо в рамках інклюзивної форми навчання, виступає запорукою успішного майбутнього дитини. Співробітництво батьків з навчальним закладом має різні види і може виявлятися, зокрема в активній участі батьків у процесі оцінювання: розробленні прогнозу під час всебічного оцінювання розвитку дитини, проведенні спостережень, зборі інформації щодо розвитку та навчальних досягнень дитини, аналізі зібраної інформації, плануванні, а також у частковому виконанні навчальних цілей і завдань, що передбачено індивідуальним планом навчання та ін. Залучення батьків на ранніх етапах навчання (початкова ланка) сприяє кращому розумінню можливостей дитини, як наслідок, вирішення в подальшому проблем адаптації (навчальної, навчально-трудової, професійної, міжособистісної) та соціалізації дітей з особливими потребами.

Враховуючи, що участь батьків у процесі оцінювання є їх добровільним вибором, педагоги мають забезпечити різні можливості такої участі – отримання інформації батьками від педагогів, надання інформації про розвиток дитини, участь у роботі команди з питань розроблення індивідуальної навчальної програми, обстоювання прав своїх дітей на майбутнє та ін. Процедура участі батьків у цьому процесі та їх функції мають бути розширені і передбачені чинним законодавством, що дасть змогу батькам бути повноправним учасником двохстороннього процесу між навчальним закладом і сім'єю щодо навчання дитини з особливими потребами.

Питання участі батьків у процесі оцінювання розвитку та навчальних досягнень дітей з особливими потребами потребує подальших теоретичних та практичних досліджень, зокрема щодо ролі батьків у проведенні спостережень, зборі та аналізі інформації про розвиток та актуальний стан

дитини; визначенні прогнозу навчальних цілей і завдань; плануванні адаптацій і модифікацій навчального матеріалу та ін.

Підсумовуючи, важливо зазначити, що участь батьків дітей з особливими освітніми потребами до процесу оцінювання розвитку та навчальних досягнень дітей має переваги для усіх учасників навчально-виховного процесу. Педагоги отримують більше додаткової інформації про дитину, що впливає на ефективність процесу навчання. Батьки відчують власну значущість і спроможність більше зробити для своєї дитини, допомогти у її становленні в соціумі, тим самим не перекладаючи відповідальність на навчальний заклад. Діти можуть досягти максимальних результатів відповідно до своїх індивідуальних особливостей, потреб, бажань і прагнень.

Література:

1. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991р. №1060-ХІІ
2. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999р. №651-ХІV
3. Колупаєва А., Данілавічюте Е., Литовченко С. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 235 с.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.01.2014р. №1/9-74 «Щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів»
5. Постанова Кабінету міністрів України від 15.08.2011р. №872 «Про впровадження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».
6. Bronfenbrenner Urie The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. – 208 с.

УДК: 376-056.36-053.4:37.062-044.332

*Рецензент
Скрипник Т.В.,
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник*

ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Супрун Г.В.

Стаття присвячена аналізу наукової літератури з проблеми визначення терміну «психологічна адаптація». Окреслено актуальність вивчення психологічної адаптації дітей з особливими освітніми потребами дошкільного віку до умов освітнього середовища.

Ключові слова: *адаптація, психологічна адаптація, дитина з особливими освітніми потребами, освітнє середовище.*